

การศึกษาวิเคราะห์การปกครองแบบธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราช*

Analytical Study of Dhamma Vijaya Governance of King Ashoka the Great

พระใบฎีกาเดชา กุสลจิตฺโต (สังวาลวงศ์) และสุกิจ ชัยมุสิก

Phrabaidika Decha Kusalajitto (Sangwanwong) and Sukit Chaimusik

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Mahamakut Buddhist University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: decha197311@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราช 2) ศึกษาการปกครองแบบธรรมวิชัย และ 3) วิเคราะห์คุณค่าและประโยชน์การปกครองแบบธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสารที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถาฎีกา ตำรา งานเขียนทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า

1. พระเจ้าอโศกมหาราชทรงนำหลักการปกครองและแนวคิดทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นกุศโลบายในการปกครอง เพื่อสร้างความชอบธรรมและดำรงไว้ซึ่งอำนาจในการปกครองให้มีเสถียรภาพมากที่สุด โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดหลักในการปกครองบ้านเมือง มุ่งเน้นหลักปฏิบัติ โดยนำหลักธรรมดังกล่าวลงสู่การปฏิบัติ เผยแผ่ สั่งสอนประชาชนทั่วไป
2. พระเจ้าอโศกมหาราชทรงปกครองบ้านเมืองโดยหลักธรรมวิชัย เป็นหลักการปกครองปกครองอาณาประชาราษฎร์ประดุจพ่อปกครองลูก หรือทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม สร้างศิลาจารึกสื่อสารเสริมธรรม แดงเรื่องที่เป็นนโยบายของรัฐในทางธรรมที่จะให้ผู้บริหารปกครองท้องถิ่นนำไปสั่งสอนประชาชน แต่งตั้งธรรมมาทนายเป็นทูตแห่งธรรมในการเผยแผ่พระธรรม โดยพระองค์ก็เสด็จธรรมยาตราไปยังพุทธสถานทุกแห่ง เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม

---

*ได้รับบทความ: 23 พฤษภาคม 2565; แก้ไขบทความ: 29 สิงหาคม 2565; ตอรับตีพิมพ์: 30 สิงหาคม 2565

Received: May 23, 2022; Revised: August 29, 2022; Accepted: August 30, 2022

3. คุณค่าและประโยชน์การปกครองตามแบบธรรมวิชัย คือพระเจ้าอโศกมหาราชทรงใช้ระบอบการปกครองโน้มน้าวไปทางด้านปิตาทิปไตย คือ ทรงปกครองประดุจพ่อปกครองลูกและพระองค์ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม สนับสนุนให้ศึกษาสืบค้น และเผยแผ่พระธรรมด้วยพระองค์เอง ก่อให้เกิดเป็นราชประเพณีที่กษัตริย์ทุกพระองค์ทรงเจริญรอยตาม

คำสำคัญ: การปกครอง; ธรรมวิชัย; พระเจ้าอโศกมหาราช

Abstract

The objectives of this research were to analytical study of Dhamma vijaya governance and to analyze the values and benefits of the Dhamma vijaya governance of King Asoka the Great. There was a qualitative research by using of a documentary research that appears in the Tripitaka, commentary, supreme supplications, textbooks and academic writings on Buddhism and analyze descriptive data.

The result was as follows:

1. King Asoka the Great adopted the principles of governance and Buddhist concepts as a means of governing to create legitimacy and maintain the power and stability of governance. By relying on the principles of Buddhism as the main idea of governing the country focus on practice by bringing the aforementioned principles into practice, propagating and teaching the general public.

2. King Asoka the Great ruled the country by Using of Dhamma Vijaya principle for governance. Ruling the People as fathers ruling their children or ruling the land with righteousness. Build a stone inscription for communication to enhance the Dharma as state's policy to allow local administrative administrators to teach the people. To appointed an ambassador of Dharma in propagating the Dharma and going to all Buddhist places for study and practice Dharma.

3. The values and benefits of Dhamma Vijaya governance as King Asoka the Great adopted the principles of governance towards the patriarchy, which was to rule the people's kingdom like a father and son and ruled the land with righteousness and supported people to educate investigated and propagated Dhamma by himself which gave rise to a royal tradition which every king has followed in his footsteps.

Keywords: Dhamma Vijaya; governance; King Ashoka the Great

1. บทนำ

พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าพินทุसार แห่งราชวงศ์โมริยะ พระมารดานามว่า สิริธรรม พระเจ้าอโศก มีพระโอรสและธิดา 11 พระองค์ทรงมีพระชนม์อยู่ในราวพ.ศ. 218-260 เดิมทรงเป็นอุปราชอยู่ที่กรุงอุชเชนี แคว้นวัชชี พระเจ้าอโศกมหาราชเป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าจันทรคุปต์ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์เมารยะ ซึ่งเข้าครอบครองแคว้นมคธที่มีนครปาฏลิบุตรเป็นเมืองหลวง ในราวพุทธศตวรรษที่ 3 ภายหลังการแผ่อำนาจเข้ามาของพระเจ้าอเล็กซานเดอร์แห่งอาณาจักรกรีก-มาซิโดเนีย ชาวอินเดียต้องการที่จะรวมจักรพรรดิของตนเข้าเป็นหนึ่งเดียว ดังนั้น จึงมีการสถาปนาราชวงศ์เมารยะหรือโมริยะขึ้น กษัตริย์ที่สำคัญที่สุดในราชวงศ์นี้คือ พระเจ้าอโศก ซึ่งทรงรวมอินเดียเกือบทั้งหมดไว้ภายใต้การปกครองของพระองค์ ต่อมาพระองค์ได้อุปถัมภ์พุทธศาสนาเถรวาท (เช็ค ดิงซานชาลี, 2556) หลังสมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชบุกรุกอินเดีย พระองค์มีบทบาทสำคัญในประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา พระนามของพระเจ้าอโศกมหาราชในศิลาจารึก เรียกว่า “เทวานัมปิยทัสสี” แปลว่า กษัตริย์ผู้เป็นที่รักใคร่ของเทพเจ้า ก่อนหน้านั้น พระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ซึ่งครั้งหนึ่งเคยได้ชื่อว่าเป็น “ทรราช” แต่ทรงกลับพระทัยได้หันเสียก่อน โลกจึงเรียกขานพระองค์เสียใหม่ว่าเป็น “มหาราช” ดังนั้น พระสมัญญานามของพระองค์ก็ทรงเปลี่ยนไปด้วย กล่าวคือ ทรงเปลี่ยนจาก “จันธาโสกราช” (อโศกหิมิฟ) มาเป็น “ธรรมาโสกราช” (อโศกผู้ทรงธรรม) จากการถูกขนานนามว่า จันธาโสกร (อโศกผู้ดุร้าย) มาเป็นธรรมาโสกร (อโศกผู้ทรงธรรม) พระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อทรงกลับพระทัยมานับถือพระพุทธศาสนาเป็นที่พึงที่ระลึก เพราะทรงเล็งเห็นความไร้สาระของ “สงครามวิชัย” คือ การมีชัยโดยสงครามอย่างชัดเจนแล้ว จึงทรงเปลี่ยนแนวนโยบายในการบริหารแผ่นดินเสียใหม่จากสงครามวิชัยมาเป็น “ธรรมวิชัย” กล่าวคือ การมีชัยโดยธรรม ซึ่งในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงนำกองทัพนครมาตราไปทั่วราชอาณาจักร ทรงชนะจิตใจของประชาชนด้วยการปกครองแผ่นดินโดยธรรม เมื่อเสด็จไปจาริกธรรมที่ใด ก็ยังได้นำเอาเสาหินทรายขนาดใหญ่ที่แกะสลักไว้อย่างงดงามไปประดิษฐานไว้ในสถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนาทุกแห่งอีกด้วย (บริษัท พาโนรามา เวิลด์ไวด์ จำกัด, 2549)

สาเหตุที่พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเลื่อมใสในพุทธศาสนา “วันหนึ่งพระองค์ทรงทอดพระเนตรผ่านสี่หับญชร (หน้าต่าง) ทรงเห็นสามแฉกนัยรูปร่างหนึ่งนามว่า “นิโครธ” เดินบิณฑบาตด้วยอาการสำรวมผ่านลานพระราชวัง ทรงเกิดความเอ็นดูเยี่ยงบุตรขึ้นมาทันที จึงให้คนไปนิมนต์สามแฉกรูปนั้นขึ้นมาสสนทนา และทรงขอให้สามแฉกแสดงธรรมให้ฟัง “ความประมาทเป็นทางไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย คนที่ประมาทถึงมีชีวิตอยู่ ก็เปรียบเสมือนคนตายแล้ว” ทำให้พระองค์ได้สติและปัญญาที่จะเปลี่ยนพระหฤทัยของพระองค์ที่ชื่นชอบการสงครามมาสู่การเผยแผ่ธรรม การเปลี่ยนพระทัยของพระองค์ทำให้พระองค์ได้ประกาศยกเลิกการประหารชีวิต โดยมีพระกระแสรับสั่งให้สรรพสัตว์ได้รับการปกป้องคุ้มครองแลรักษา แม้แต่ในโรงครัวของพระราชวัง พระองค์ยังมีกระแสรับสั่งอนุญาตให้ฆ่าเฉพาะนกยูง

สองตัว เนื้อหนึ่งตัว เนื้อก็ไม่ถูกฆ่าสม่ำเสมอ และในอนาคตเนื้อเหล่านี้จะไม่ถูกฆ่าอีกต่อไป พระองค์มีพระกระแสรับสั่งให้ปลูกต้นไม้ สมุนไพร ตามรายทางเพื่อให้ผู้คนและสัตว์ได้พึ่งพิง พระองค์ทรงทำนุบำรุงพุทธศาสนา เช่น ทรงสร้างวัด วิหาร พระสถูป พระเจดีย์ หลักศิลาจารึก มหาวิทยาลัยนาลันทา พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์พระองค์แรกที่ทรงผนวชขณะที่ยังทรงครองราชย์อยู่ และเลิกการแผ่อำนาจในการปกครองมาใช้หลักพุทธธรรม (ธรรมราชา) ปกครอง นอกจากนี้พระเจ้าอโศกฯ ยังส่งสมณะทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยแบ่งเป็น 9 สาย สายที่ 8 มาเผยแผ่ที่ สุวรรณภูมิ โดยเฉพาะโสณะและพระอุตระ เป็นสมณทูต และพระองค์เป็นผู้จัดการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 3 ณ วัดอโศการาม เมืองปาฏลิบุตร ต่อมาก็ทรงโปรดเกล้าให้สร้างบ่อน้ำ ที่พักคนเดินทาง โรงพยาบาล และปลูกต้นไม้ เพื่อจัดสาธารณูปโภคและสาธารณะตามหลักพุทธธรรม ต่อมาก็ทรงโปรดเกล้าให้สร้างบ่อน้ำ ที่พักคนเดินทาง โรงพยาบาล และปลูกต้นไม้ เพื่อจัดสาธารณูปโภคและสาธารณะ ตามหลักพุทธธรรมต่อจากนั้นก็เสด็จไปพบสังฆเวไนยสถาน 4 แห่งเป็นผู้แรก และทรงสถาปนาให้เป็นสถานที่สักการบูชาของพุทธศาสนิกชนในเวลาต่อมา นับว่าพระองค์เป็นอัครศาสนูปถัมภ์พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม คำถามที่น่าสงสัยของผู้ศึกษาประวัติพระเจ้าอโศกมหาราช ก็คือว่าพระองค์ทรงเปลี่ยนพระทัยในตอนไหน ที่ไหนและเมื่อไร ซึ่งยังเป็นข้อถกเถียงกันในแวดวงวิชาการ

จากจารึกอโศก และคัมภีร์ลังกา ฉบับภาษาบาลี สามารถบ่งชี้ได้ว่า พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นพระมหากษัตริย์อีกพระองค์ที่มีบทบาทสำคัญโดดเด่น เมื่อทรงกลับพระทัยมานับถือพระพุทธศาสนา สี่ปีหลังจากทรงราชาภิเษก ส่วนคัมภีร์สันสกฤตไม่ได้ระบุแน่ชัด แต่อย่างไรก็ตาม เรื่องราวของพระเจ้าอโศกมหาราชในตอนแรกเหมือนกันในแง่ที่ว่าทรงเป็นผู้โหดร้ายทารุณอำมหิต เรื่องราวดังกล่าวนี้นักวิชาการทางพุทธศาสนาพยายามจะอธิบายเพื่อชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงพระทัยของพระองค์ก่อนเข้ามานับถือพระพุทธศาสนาอันเป็นการแสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่เชิงอิทธิฤทธิ์ และในทางวิชาการต่างก็เห็นด้วยกับการสลดพระทัยในสงครามแคว้นกาลิงคะซึ่งมีพระองค์เป็นต้นเหตุ อย่างไรก็ตาม เจมส์ เอ็ม เมคไพล์ กล่าวถึงจุดเปลี่ยนที่พระเจ้าอโศกที่พระองค์ต้องการเปลี่ยนพระทัยมานานแล้ว เป็นไปได้ว่าคำสอนของสาวกของพระพุทธเจ้าได้ทำให้พระองค์ประทับใจมากกว่าที่พระองค์เข้าใจด้วยพระองค์เองและเข้าใจหลักธรรมด้วยพระองค์เอง นั่นเป็นจุดเปลี่ยนพระทัยเกิดขึ้นเป็นที่พึงที่ระลึก เพราะทรงเล็งเห็นความไร้สาระของ “สงครามวิชัย” คือ การมีชัยโดยสงครามอย่างชัดเจนแล้ว จึงทรงเปลี่ยนแนวนโยบายในการบริหารแผ่นดินเสียใหม่จากสงครามวิชัยมาเป็น “ธรรมวิชัย” กล่าวคือ การมีชัยโดยธรรม ซึ่งในรัชสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ทรงนำกองทัพนครมาตราไปทั่วราชอาณาจักร ทรงชนะจิตใจของประชาชนด้วยการปกครองแผ่นดินโดยธรรม เมื่อเสด็จไปจาริกธรรมที่ใดก็ยังได้นำเอาเสาหินทรายขนาดใหญ่ที่แกะสลักไว้อย่างงดงามไปประดิษฐานไว้ในสถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนาทุกแห่งอีกด้วย (บริษัท พาโนรามา เวิลด์ไวด์ จำกัด, 2549)

จากเหตุผลดังกล่าวเบื้องต้นทำให้ผู้วิจัยมีแรงจูงใจสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ การปกครองแบบธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราช” ซึ่งพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่สมัย พุทธกาล และเป็นพระมหากษัตริย์ที่โดดเด่นกว่าพระมหากษัตริย์อื่นๆ พระองค์ทรงมีบทบาทในฐานะที่ พระองค์ทรงเป็นอุปาสกท่านหนึ่งที่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา โดยมุ่งศึกษาพระราชประวัติของพระองค์ บทบาทของพระองค์จากจารึกอโศกและวิเคราะห์การปกครองแบบธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราช จากจารึกอโศกเพื่อนำแบบอย่างอันดีงามของพระองค์ มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้เกิดประโยชน์ต่อ ตนเองต่อผู้อื่น และสามารถนำผลการวิจัยไปเผยแพร่ เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราช
2. เพื่อศึกษาการปกครองแบบธรรมวิชัย
3. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าและประโยชน์การปกครองตามแบบธรรมวิชัย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิจัยเชิงเอกสารที่มีปรากฏในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ตำรา งานเขียนทางวิชาการทางพระพุทธศาสนา และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยมี กระบวนการดังนี้

การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้ 1) สืบค้นข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) โดยใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลจากหลักฐานสำคัญ คือ พระไตรปิฎก อรรถกถา พร้อมทั้ง คัมภีร์อื่นๆ ทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกับงานวิจัย 2) รวบรวมข้อมูลจากเอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการสำรวจเอกสาร (Review Literature) โดยศึกษาค้นคว้าเก็บข้อมูลจาก แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ตำรา งานวิจัย เว็บไซต์ วารสาร และงานเขียนที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องที่เป็นที่ยอมรับ ในวงวิชาการเพื่อนำมาวิเคราะห์ 3) นำข้อมูลที่ได้จัดหมวดหมู่ เรียบเรียงตามความสำคัญของเนื้อหา เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้สอดคล้องกับปัญหาที่ต้องการทราบ เรียบเรียง และนำเสนอผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จัดหมวดหมู่ตามขอบเขตของเนื้อหาที่วิจัย นำมาเพื่อ วิเคราะห์ หาปัญหาของการวิจัย โดยแบ่งลำดับการวิเคราะห์ดังต่อไปนี้ 1) ศึกษาข้อมูลการปกครองที่ รวบรวมมาได้จากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) คือพระไตรปิฎกภาษาไทย 2) ศึกษาข้อมูลการ ปกครองที่รวบรวมได้จากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา พระสูตร

การสรุปผลและนำเสนอผลการวิจัย 1) นำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเภทของการปกครองที่ปรากฏใน พระไตรปิฎกมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ 2) ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้ง

ไว้ที่เกี่ยวกับการปกครองที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 3) การสรุปผลและนำเสนอวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปผลและนำเสนอในแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

4. สรุปผลการวิจัย

1. การปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราช จากจารึกโองการพระเจ้าอโศกมหาราช ไม่มีแผนใดระบุถึงวิธีการปกครองของพระองค์ในระดับราชสำนักไม่บอกว่าทรงแบ่งงานเป็นกระทรวง-กรมอย่างไร นอกจากจะสันนิษฐานว่า คงเป็นแบบจตุสดมภ์และจตุรงคเสนา ม้า รถ คช พล มีการกล่าวถึง คณะมนตรีแต่ไม่ระบุตำแหน่งงานไม่กล่าวถึงการกำหนดชั้นข้าราชการ แต่อาจใช้ระบบอัสวศักดิ์ คือ เกียรติศักดิ์ตามจำนวนม้าสำหรับเสนาทหาร ไม่กล่าวถึงระบบตอบแทนข้าราชการและระบบกฎหมายระบบศาลและราชทัณฑ์ แต่จารึกกล่าวถึงการลดหย่อนผ่อนโทษการอภัยโทษ การลงโทษแก่ผู้ทำสังฆเภท การระบุตำแหน่งข้าราชการหลายตำแหน่ง ไม่เพียงพอที่จะให้เห็นภาพการจัดการปกครองส่วนกลางและส่วนภูมิภาคได้ แต่มีการระบุการปกครองในบางแคว้นที่มีพระบรมวงศ์ไปปกครอง ถ้าจะตั้งชื่อระบอบการปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราชว่าเป็นแบบ “ธรรมาธิปไตย” ก็คงไม่ถนัดนัก เพราะธรรมาธิปไตยไม่ใช่ระบอบการปกครองและไม่ได้ใช้ธรรมะเป็นหลักกฎหมายและการจัดระบบการบริหารและการลงโทษผู้ฝ่าฝืน คงจะเรียกได้แต่เพียงว่าพระองค์เป็น “พระมหาธรรมราชา” ในความหมายที่ว่า พระองค์ดำรงอยู่ในธรรม เช่น ทรงพยายามไม่เสวยเนื้อสัตว์ทรงอดทนและให้อภัยแก่ผู้กระทำต่อพระองค์และทรงสั่งสอนธรรมะ และกวัดขັນให้ข้าราชการบริหารพระญาติวงศ์ ประพฤติธรรมสั่งสอนธรรมโดยทั่วกัน

การปกครองของพระเจ้าอโศกมหาราช พบว่า บทบาทการปกครองตามแบบธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราชเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมือง ต้องมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำที่ดี จะต้องอาศัยธรรมเป็นหลักในการปกครอง สร้างบุคคลให้มีธรรมราชาในจิตใจ มีภาวะผู้นำทางการเมืองกับความเป็นธรรมราชามุ่งเน้นพัฒนาภาวะผู้นำทางการเมือง คือ มุ่งพัฒนาตน ได้แก่ พัฒนาตัวของตัวเอง โดยใช้หลักแห่งความเข้าใจ และการมีฐานแห่งความเป็นธรรมที่สถิตอยู่ในใจ เป็นต้น มุ่งพัฒนาผู้ใต้การปกครอง คือด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา พัฒนาองค์กรของสังคมโดยยึดกรอบศีลธรรมเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันก็กำหนดกฎหมายเป็นเครื่องส่งเสริมสนับสนุนศีลธรรม โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวคิดหลักในการปกครองบ้านเมือง มุ่งเน้นหลักปฏิบัติ โดยนำหลักธรรมดังกล่าวลงสู่การปฏิบัติเผยแผ่ สั่งสอน ประชาชนทั่วไป

2. การปกครองแบบธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราช พระเจ้าอโศกมหาราชทรงปกครองบ้านเมืองโดยธรรมโดยใช้หลักพรหมวิหารธรรม 4 ไม่ขาดและไม่ทำลาย เป็นตัวอย่างแก่ผู้นำบริษัทและเจ้าขุนมูลนายทั้งสมัยโบราณกาลและสมัยปัจจุบันอย่างยิ่ง เป็นมหาราชในอุดมคติ พระองค์ทรงใช้หลัก“ธรรมราชา”คือการปกครองบ้านเมืองโดยธรรม “ธรรมวิชัย” เป็นหลักการปกครอง พระมหาภคชัตริย์

ต่างเมืองต่างประเทศทั้งสมัยอดีตจนสมัยปัจจุบันได้กระทำตามจนบ้านเมืองของตนเจริญรุ่งเรือง ทรงปกครองอาณาประชาราษฎร์ประดุจ พ่อปกครองลูก หรือทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม ส่งเสริมกิจการสาธารณูปการ สวัสดิการสังคม ทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม การจัดบริการสาธารณประโยชน์และสังคมสงเคราะห์ สร้างศิลาจารึกสื่อสารเสริมธรรม ประกาศหลักการแห่งเสรีภาพ แดงเรื่องที่เป็นนโยบายของรัฐในทางธรรม ที่จะให้ผู้บริหารปกครองท้องถิ่นนำไปสั่งสอนประชาชน แต่งตั้งธรรมหาอำมาตย์เป็นทูตแห่งธรรมในการเผยแผ่ พระธรรม โดยพระองค์ก็เสด็จธรรมยาตราไปยัง พุทธสถานทุกแห่ง เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม ดังนั้น สามารถสรุปเป็นประเด็นได้ดังนี้ ความหมายและความสำคัญของการปกครองแบบธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราชความหมายของการปกครองแบบธรรมวิชัย พบว่า ธรรมวิชัยในงานวิจัยนี้ หมายถึง หลักธรรมที่ทรงยึดมั่นในการชนะ ทางด้านจิตใจ เป็นชัยชนะอันสูงสุด เป็นชัยชนะแห่งธรรมซึ่งเป็นต้นแบบของการเมืองใหม่ที่ใช้ธรรมนำหน้าอย่างแท้จริง ที่สามารถเข้าถึงวิถีแห่งสันติ อหิงสา ขันติธรรม และความสงบสุข โดยที่พระองค์ทรงบริหารราชการแผ่นดินภายใต้นโยบายธรรมวิชัย

ความสำคัญของ ธรรมวิชัยสรุปได้ว่า ความสำคัญของการปกครองแบบธรรมวิชัย คือ หลักแห่งธรรมวิชัย อันหมายถึง การชนะทางด้านจิตใจ ซึ่งเราถือว่า เป็นชัยชนะชนิดสูงสุด ธรรมวิชัยหรืออีกนัยหนึ่งคือชัยชนะแห่งธรรมเท่านั้น ที่จะสามารถยังความสุขอันแท้จริง ให้เกิดขึ้นได้ด้วยวัตถุประสงค์ที่จะเตือนใจให้ลูกหลานตลอดจนเหลนของเรา ได้ตระหนักถึงความจริง ในข้อนี้ เราจึงจัดให้มีการจารึกแผ่นศิลานี้ขึ้น ขอเพื่อนมนุษย์ผู้ร่วมเกิดร่วมตายทั้งหลายจงอย่าได้มีการเอาชนะกัน ด้วยวิธีอื่นใดนอกไปเสียจากการเอาชนะกันด้วยธรรม ขอให้ท่านพึงสำเหนียกว่า ธรรมวิชัย หรือชัยชนะแห่งธรรมเท่านั้น ที่เป็นชัยชนะอันแน่นแฟ้นถาวร ธรรมวิชัย ช่วยเราได้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า” (พระพรหมคุณาภรณ์, 2552)

จากธรรมวิชัยที่เป็นการชนะด้วยสงคราม ซึ่งอย่างดีที่สุดคือธรรมวิชัย ตามความหมายของอรรถศาสตร์ อันหมายถึง การรบชนะอย่างมีธรรม ที่เมื่อชนะแล้วไม่ทำการทารุณโหดร้าย เพียงให้ยอมอยู่ใต้อำนาจ พระเจ้าอโศกมหาราชเปลี่ยนมาหาธรรมวิชัยตามความหมายของจกัณฐกัณฐสูตร อันหมายถึง ชัยชนะด้วยธรรม คือ การทำความดีสร้างสรรค์ประโยชน์สุข (พระพรหมคุณาภรณ์, 2554)

อนึ่ง ไม่ปรากฏจากจารึกเหล่านี้ว่า ทรงปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบสามัคคีธรรมดังปรากฏในสมัยพุทธกาลหลายแคว้น เช่น แคว้นวัชชีของกษัตริย์ลิจฉวีและศากยะ เพราะไม่ได้กล่าวถึง การมีสภาและการตัดสินใจร่วมกัน ทั้งไม่ได้กล่าวถึงอภิธานิธรรม 7 กลับปรากฏว่าทรงเป็นพระราชที่ปกครองโดยเด็ดขาด จึงทรงใช้ระบอบประชาธิปไตยเต็มที่แต่เอนไปทางด้านปิตาธิปไตย และไม่ทรงนับพระองค์เป็นเทพเจ้า อย่างฟาโรห์ไอยคุปต์ หรือกษัตริย์เขมร กษัตริย์ญี่ปุ่น หรือสมมติเทพราชของไทย ทรงให้จารึกพระนามว่า “ปิยทัสสี” ซึ่งอาจจะแปลได้ว่า เป็นผู้ที่เห็นแล้วเป็นที่รัก หรือมีทัศนที่รักประชาชนและอธิบายว่า ทรง “เป็นที่รักแห่งทวยเทพ” ซึ่งเป็นการกล่าวตามหลักทางพุทธว่า เมื่อบุคคลเพียรปฏิบัติธรรมอย่างดีแล้วเทพยดาก็จะมาคุ้มครองรักษานั้นเอง ส่วนในทัศนะของพระพุทธศาสนา สังคม และการเมือง

จะเห็นได้ว่า ระบอบประชาธิปไตยนั้น หลักสำคัญที่จะทำให้ประชาธิปไตยเป็นประชาธิปไตยนั้น เราจะต้องมีความเคารพในความเป็นธรรม ในเหตุผล ในเมตตาธรรม ศรัทธาในมนุษยชาติ และความเคารพในเกียรติภูมิของมนุษย์ (จ้านง์ ทองประเสริฐ, 2535)

พระราชจริยาวัตรของพระเจ้าอโศกมหาราช (พระมหากุณฑลย์ วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), 2018) ด้านรัฐประศาสน์นโยบาย พระองค์ทรงถือหลัก “ธรรมวิชัย” มุ่งเอาชนะจิตใจประชาชนโดยธรรม หรือเรียกอีกอย่างว่า “ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม” ทรงส่งเสริมกิจการสาธารณูปการ ประชาสงเคราะห์สวัสดิการสังคม และทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง ทำให้ชมพูทวีปในสมัยของพระองค์เป็นบ่อเกิดแห่งอารยธรรมแผ่ไพศาลทั่วไป ซึ่งพระราชจริยาวัตรของพระเจ้าอโศกมหาราชนั้น แสดงถึงพระราชประสงค์ของพระองค์ที่มีต่อประชาชน หลักธรรมที่ทรงเห็นว่าเหมาะสมที่จะแนะนำให้ประชาชนและข้าราชการนำไปปฏิบัติและพระราชกรณียกิจ ที่ทรงปฏิบัติให้เป็นตัวอย่าง (สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวรักษ์), 2537) กล่าวโดย

1. ด้านการปกครองประเทศ ดังนี้ 1) การปกครองแบบบิดากับบุตร โดยทรงอยู่ในฐานะ “พ่อ” ประชาชนเป็น “ลูก” ของพระองค์มีความรักความเมตตาและความยุติธรรมเป็นพื้นฐานสำคัญ ข้าราชการที่คอยดูแลต่างพระเนตรพระกรรณเปรียบเสมือนพี่เลี้ยงของประชาชน 2) ถือประโยชน์สุขของประชาชนเป็นหลัก เน้นความยุติธรรมไม่ลำเอียง ถูกเป็นถูก ผิดเป็นผิด ข้าราชการต้องเป็นผู้ “บำบัดทุกข์บำรุงสุข” แท้จริง ดำเนินการให้เกิดความถูกต้องยุติธรรมทั่วไป 3) การจัดให้มีเจ้าหน้าที่สอนธรรมแก่ประชาชน คอยดูแลแนะนำประชาชนในทางความประพฤติและการดำรงชีวิตอย่างทั่วถึง และวางระบบราชการคึกคักเป็นขั้นๆ 4) การจัดบริการสาธารณประโยชน์ และสังคมสงเคราะห์ เช่น บ่อน้ำที่พสกนิกรเดินทางปลุกสวนสวนป่า ตั้งโอสถศาลา โรงพยาบาลสำหรับคนและสัตว์

2. ด้านการปฏิบัติธรรม ดังนี้ 1) เน้นทางการบริจาคแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยทรัพย์สินและสิ่งของ แต่ทรงย้าธรรมทานค่อนข้างมาก เพราะทรงเห็นว่าการให้ความรู้ความเข้าใจในทางด้านความประพฤติ และการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องเป็นสิ่งสำคัญที่สุด 2) การคุ้มครองสัตว์ จงดเว้นจากการเบียดเบียนสัตว์ โดยเฉพาะให้เลิกการฆ่าสัตว์บูชายัญอย่างเด็ดขาด พระองค์เองก็ทรงงดการเสวยเนื้อสัตว์ โดยค่อยๆ ลดการฆ่าสัตว์เป็นอาหารลงตามลำดับจนไม่มีการฆ่า และไม่มีการเสวยเนื้อสัตว์ต่อไป 3) ให้ระงับการสนุกสนานบันเทิงมัวเมา แห่เล่นมั่วสุม รื่นเริงหันมาใส่ใจในกิจกรรมทางการปฏิบัติธรรมและเจริญปัญญา พระองค์ทรงทำเป็นตัวอย่างเช่นกัน คือ ทรงงดการล่าสัตว์ เปลี่ยนมาเป็น “ธรรมยาตรา” จาริกแสวงบุญไปยังปูชนียสถานต่างๆ คือ สถานที่พระพุทธเจ้าประสูติ ตรัสรู้ทรงแสดง ปฐมเทศนา เสด็จดับขันธปรินิพพาน ทรงเยี่ยมเยียนราชภฏตามชนบทต่างๆ และแนะนำให้พวกเขาปฏิบัติธรรมแทนการประกอบพิธีกรรมมงคลต่างๆ 4) เน้นการปฏิบัติธรรมทางสังคม คือ ให้ทำหน้าที่ของตนที่มีต่อสังคมอย่างถูกต้องดีงามเช่น เป็นบุตรธิดาให้เคารพเชื่อฟังบิดามารดา เป็นศิษย์ให้เคารพเชื่อฟังครูอาจารย์ เป็นนายจ้างให้เอาใจ

ใส่ดูแลทาสและกรรมกร เป็นต้น และ 5) เน้นเสรีภาพในการนับถือศาสนา และความสามัคคีปรองดอง เอื้อเฟื้อ นับถือกันระหว่างศาสนาต่างๆ ไม่ด่าบริภาษคำสอนของศาสนาอื่น หรือวิพากษ์วิจารณ์สิ่งที่ศาสนิกนับถือของศาสนาอื่นและตรัสสอนว่า ให้ศาสนิกของศาสนาปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนาของตนอย่างเคร่งครัด ในขณะเดียวกัน มิให้ดูถูกดูหมิ่นหรือเบียดเบียนศาสนาอื่น

3. คุณค่าและประโยชน์การปกครองตามแบบธรรมวิชัย สำหรับคุณค่าและประโยชน์การปกครองตามแบบธรรมวิชัย พบว่า พระองค์ทรงใช้ระบอบประชาธิปไตยเต็มที่ แต่เอนไปทางด้านปีตานิธิปไตย คือ ทรงปกครองอาณาประชาราษฎร์ประดุจพ่อปกครองลูก และพระองค์ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม ทรงส่งเสริมกิจการสาธารณูปการ สวัสดิการ สังคม และทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม การจัดบริการสาธารณประโยชน์ และสังคมสงเคราะห์ เช่น บ่อน้ำ ที่พักคนเดินทาง ปลุกสวน สวนป่า ตั้งโอสถศาลา หรืออาโรคยาศาลา โรงพยาบาล สำหรับคนและสัตว์ทรงให้ขุดบ่อน้ำ ปลุกต้นไม้ สร้างถนนหนทาง เชื่อมต่อให้กว้างขวางทั่วถึง สร้างที่พักคนเดินทาง สร้างอ่างเก็บน้ำ สร้างสถานพยาบาลคนและสัตว์ ให้การศึกษาแก่ประชาชน ทำศิลาจารึกประกาศธรรม แกล้งเรื่องที่เป็นนโยบายของรัฐในทางธรรม ที่จะให้ผู้บริหารปกครอง ท้องถิ่นนำไปสั่งสอนประชาชน ด้วยการไม่เช่นฆ่าล้างผลาญสังหารเพื่อนมนุษย์ ตั้งตนอยู่ในธรรม ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาด้วยการสร้างวัด แต่ตั้งธรรมมหาอำมาตย์เป็นทูตแห่งธรรมในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน โดยพระองค์ก็เสด็จ “ธรรมยาตรา” ไปยังพุทธสถานทุกหนทุกแห่งเพื่อศึกษา สืบค้น และเผยแผ่พระธรรมด้วยพระองค์เอง โดยมีข้าราชการบริพาร มุขมนตรี และประชาชนจำนวนมากโดยเสด็จกันเป็นขบวนใหญ่อย่างเอิกเกริกอย่างเป็นทางการ ซึ่งก่อให้เกิดเป็นราชประเพณีที่กษัตริย์ฝ่ายพุทธทุกพระองค์ทรงเจริญรอยตามการปกครองแบบธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราช พบว่า 1) บทบาทด้านทาน ทรัพย์และอานาจเป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์ทำความดีงามและประโยชน์สุขให้แก่ประชาชน ตลอดจนให้การอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา พระเจ้าอโศกมหาราชทรงโปรดให้สร้างอารามวิหารไว้เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จำนวน 84,000 แห่ง และจารึก 2) บทบาทด้านเปยยวัชชะ มีการปรารภการทำสังคายนา ครั้งที่ 3 พระโมคคัลลีบุตรติสสะเถระเป็นประธาน ประชุมทำกันที่โอศุกราม พระเจ้าอโศกมหาราชทรงอุปถัมภ์และปรารภการส่งพระธรรมทูตไปเผยแผ่ยังต่างประเทศ 3) บทบาทด้านอัตถจริยา ความเป็นธรรมราชาของพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงนำหลักธรรมวิชัยเป็นนโยบายการปกครองของรัฐ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยหลักเมตตาธรรมต่อทุกคน 4) บทบาทด้านสมานัตตตา ทรงอุทิศชีวิตเพื่อพระพุทธศาสนา ยึดพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ตั้งอยู่ในธรรมจักรพรรดิราช ทรงปฏิบัติบูชา “ธรรมบูชา” เป็นแบบอย่าง เลิกการถือมงคลโชคลาง ตี้นข้าว แต่โปรดให้นำหลักธรรมเป็นแนวทางการปฏิบัติแทน

หลักธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราช คือ การเอาชนะโดยธรรม ไม่ต้องใช้อาวุธไม่ต้องใช้ศาสตรา เมื่อพระเจ้าอโศกมหาราชเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาแล้ว ทรงตั้งมั่นอยู่ในความไม่ประมาท พร้อมเปลี่ยนนโยบายใหม่ จากการเอาชนะด้วยสงครามแล้ว มาสู่ธรรมวิชัย คือเอาชนะด้วยธรรม เอาชนะ

ใจกันด้วยความดี ทรงได้นำหลักธรรมมาปฏิบัติตาม และทรงนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารบ้านเมือง จนทำให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจ และมีความสุขอันได้แก่เลิกบูชายัญหันไปแบ่งปันแก่คนที่ทุกข์ยาก พร้อมการให้อภัยต่อกัน ไม่ประมาณในการดำเนินชีวิตพระเจ้าอโศกมหาราชทรงเอาพระทัยใส่จริงจังมากในการประกาศเผยแผ่ธรรม ทรงเน้นการเอาใจใส่กัน เห็นใจกัน และปฏิบัติต่อกันโดยชอบโดยเฉพาอย่างยิ่ง จุดเน้นในการหันมาสู่ธรรมของพระองค์ได้แก่ การมีอิหิงสา หลักเมตตาธรรมในพรหมวิหาร 4

การนำพัฒนาการหลักธรรมวิสัยของพระเจ้าอโศกมหาราชที่มีอิทธิพลต่อพระมหากษัตริย์ไทยคือพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงตั้งมั่นอยู่ในความไม่ประมาท ให้อภัย มีเมตตาพร้อมมีสติคอยควบคุมอกุศลไม่ให้เกิดขึ้น หลักธรรมปรากฏในธรรมวิสัย ที่แทรกซึมเข้าไปสู่ขบวนการคิดวิเคราะห์ในแต่ละพระองค์ให้ออกมาในรูปธรรม เช่น บำรุงอุปถัมภ์การสร้างวัด ทำสังคายนาพระไตรปิฎก คำสอนในแผ่นหินแผ่นศิลา ต่อมาจารึกคำสอนลงในหนังสือ เอกสารต่างๆ และหลักธรรมวิสัยมีอิทธิพลอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านจิตใจ พระมหากษัตริย์ไทย ทรงเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตามหลักธรรมพร้อมเผยแผ่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้ประชาชนเข้าถึงหลักของการปฏิบัติเพื่อจะได้มีเกาะกำบังด้านจิตใจไม่ให้ความโลภ โกรธ หลง เข้ามาได้ ดังนั้น การพัฒนาหลักธรรมวิสัยจึงมีอิทธิพลโดยนำมาพัฒนาปกครองบ้านเมืองและพระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองทุกยุคสมัย ได้แบบอย่างจากหลักธรรมวิสัยของพระเจ้าอโศกมหาราชทำให้เกิดอิทธิพลทางด้านบรรพตคุณธรรมยิ่งขึ้นและด้านจิตใจมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความสุข สงบ และความเจริญรุ่งเรืองสืบมา

จากการศึกษาคุณค่าและประโยชน์การปกครองตามแบบธรรมวิสัยของพระเจ้าอโศกมหาราชพบว่า พระเจ้าอโศกทรงยึดหลักการและวิธีการเผยแผ่ธรรมในการปกครอง ถือเป็นปรัชญาพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบของหลักการปกครองแบบธรรมวิสัย ในการปกครองบ้านเมือง และวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา คือ

1. ผู้นำหลักธรรมไปเผยแผ่ในการปกครอง หมายถึง พระเจ้าอโศก
2. ส่วนหลักธรรม หมายถึง การนำเอาหลักธรรมวิสัย ที่เป็นปรัชญาพื้นฐานในการแก้ปัญหาชีวิตที่พระเจ้าอโศกนำมาเผยแผ่สั่งสอน

3. ประชาชน หมายถึง ประชาชนทั่วไป ข้าราชการบริพาร พร้อมกันนี้พระองค์ยังได้ทรงอุปถัมภ์การทำตีสังคายนาและการส่งสมณะทูตไปประกาศพระศาสนา โดยเลือกพระสงฆ์ที่มีจริยวัตรงามในประกาศคำสอน พระองค์ปฏิบัติธรรมทรงเน้นเรื่องการให้ทานและเป้าหมายสำคัญของพระองค์ คือ การสอนธรรมการปฏิบัติธรรม และพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเป็นแบบอย่างอันดีงาม ให้กับผู้ปกครอง ผู้นำผู้บริหารหน่วยงานต่างๆ ที่จะได้ประพฤติปฏิบัติแบบอย่างพระองค์ ผู้ปกครองควรใช้นโยบายธรรมวิสัยตามอย่างพระองค์ในการปกครองประชาชนหรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาของตน โดยปกครองแบบบิดากับบุตร เป็นพี่เลี้ยง หรือมีพี่เลี้ยงคอยดูแลประชาชน ถือประโยชน์ของประชาชนเป็นหลักในการปกครอง มีความ

ยุติธรรมไม่ลำเอียง มีความบริสุทธิ์โปร่งใสฉับไวในการทำงาน ช่วยสั่งสอนให้ความรู้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงกันอย่างเสมอภาคกัน จัดให้มีการช่วยสังคมสงเคราะห์ประชาชน เช่น จัดสร้างโรงพยาบาลสำหรับประชาชนและสัตว์ ขุดบ่อน้ำ ปลูกต้นไม้ ทำสวน สร้างศาลาพักสำหรับคนเดินทาง โดยจัดทำอย่างทั่วถึงกัน ผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามนโยบายธรรมวิชัยของพระองค์ ย่อมเป็นผู้ปกครองที่ดียิ่ง เป็นผู้ปกครองที่สังคมต้องการให้มาพัฒนาประเทศบ้านเมืองหรือหน่วยงานต่างๆ เพราะว่าเป็นผู้ปกครองที่ปกครองโดยธรรม มีความยุติธรรม ใช้นโยบายธรรมวิชัยในการปกครอง ผู้ปกครองเช่นนี้ย่อมทำให้บ้านเมืองมีแต่สันติความสงบสุขร่มเย็น พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นแบบอย่างอันดีงาม ให้กับคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือนทั้งหลายได้ประพฤติตามแบบอย่างพระองค์ ด้วยการให้ทาน ทั้งวัตถุทาน ธรรมทาน และอภัยทาน โดยเฉพาะธรรมทานที่พระองค์ทรงสรรเสริญว่า เป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่กว่าการให้อื่นๆ และให้มีจิตเมตตากรุณาต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้การคุ้มครองและดูแลสรรพสัตว์ทั้งหลาย ถ้าเป็นการเกี่ยวก็เกี่ยวอย่างมีธรรมหรือเกี่ยวนมัสการบูชาสังเวชนียสถานทั้ง 4 หรือเกี่ยวจาริกบุญต่างๆ ให้มีการปฏิบัติธรรมและแนะนำสั่งสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตามตนด้วย รู้จักสร้างสัมพันธอันดีงามต่อทุกคน เช่น เชื้อฟงบิดามารดา เคารพคุณครูบาอาจารย์ เป็นต้น ให้มีความสามัคคีซึ่งกันและกันในทุกคน ทุกชาติ ทุกศาสนา ก็ให้มีความสามัคคีกัน เพราะว่าความสามัคคีนี้นำมาซึ่งความสุข และก่อให้เกิดความสันติ คือความสงบร่มเย็นและเป็นสุขตลอดกาลนาน คฤหัสถ์ที่ประพฤติปฏิบัติธรรมตามแบบอย่างพระองค์ย่อมจะเป็นคฤหัสถ์ที่สังคมต้องการให้อยู่ร่วมงานด้วย คฤหัสถ์ที่ประพฤติธรรมเช่นนี้ หากอยู่ในครอบครัวใด ครอบครัวนั้นก็มีแต่ความสุขความเจริญรุ่งเรือง หากอยู่ในโรงเรียนนั้นก็มีแต่ความสุข หากอยู่ในประเทศใด ประเทศนั้นก็มีแต่ความสุข หากอยู่ในสังคมใดๆ ก็ตาม ก็ทำให้สังคมนั้นๆ มีความร่มเย็นเป็นสุข พระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นแบบอย่างอันดีงามให้กับพุทธศาสนิกชนทุกคน เพื่อพุทธศาสนิกชนจะประพฤติปฏิบัติตามแบบอย่างพระองค์ ด้วยการปฏิบัติต่อพระสงฆ์ ปกป้องคุ้มครองพระสงฆ์ ทำ พูด คิดต่อพระสงฆ์ด้วยเมตตา อุปลัมภบำรุงพระสงฆ์ด้วยปัจจัยทั้ง 4 มีเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย อาหาร และยารักษาโรค หมั่นทำบุญทำกรรมดีด้วยวิธีต่างๆ เช่น ทำบุญด้วยการให้ปันทรัพย์สิ่งของ ทำบุญด้วยการรักษาศีลประพฤติปฏิบัติชอบ ทำบุญด้วยการฝึกจิตใจของตนให้สะอาด สว่าง และสงบ หมั่นเยี่ยมเยียนพระสงฆ์ สนทนาธรรม และฟังธรรมจากพระสงฆ์ ให้มีความเคารพยกย่องบูชาพระสงฆ์ มีศรัทธาตั้งมั่น ไม่หวั่นไหวในพระพุทธานุภาพ เอาใจใส่ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และช่วยทำกิจการงานพระพุทธศาสนา ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรม และช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางขึ้น เจริญขึ้นสืบไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

พระองค์ถือได้ว่าเป็นผู้เผยแผ่ธรรมที่เข้าใจถึงความต้องการของผู้รับ เพราะพระองค์ทรงปฏิบัติด้วยตนเองและเห็นผล ตลอดจนทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

และผู้อื่น พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงปกครองแบบธรรมวิชัย พระองค์เป็นผู้ปกครอง เป็นนักบริหาร เป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้มีความเสียสละเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

ดังนั้น ผู้ปกครองที่ปฏิบัติตามนโยบายธรรมวิชัยของพระองค์ ย่อมเป็นผู้ปกครอง ที่ดียิ่ง และเป็น ผู้ปกครองที่สังคมต้องการให้มาพัฒนาประเทศบ้านเมือง ผู้ปกครองเช่นนี้ย่อมทำให้บ้านเมืองมีแต่สันติ ความสงบสุขร่มเย็น พระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ถือได้ว่าเป็นผู้เผยแผ่ธรรมที่เข้าใจถึงความต้องการของ ผู้รับเพราะพระองค์ทรงปฏิบัติด้วยตนเองและเห็นผลและปรารถนาดี พร้อมทั้งมีความอุทิศหาทำงาน ด้วยความใส่ใจ จึงทำให้พระองค์เป็นแบบอย่างในการปกครอง ตลอดจนทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีประสิทธิภาพ ควรนำเอาเป็นแบบอย่างอันดีงามของพระองค์ มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้เกิด ประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงปกครองแบบธรรมวิชัย พระองค์เป็นผู้ปกครอง เป็นนักบริหาร เป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้มีความเสียสละ และพระองค์ทรงเป็นผู้เห็นประโยชน์ ส่วนรวมเป็นสำคัญ จึงควรนำมาเป็นแบบอย่างสำหรับเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้ผู้ปกครอง ผู้นำขององค์กร ทุกระดับให้มีความเสียสละและเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ เหมือนดังเช่นพระเจ้า อโศกมหาราช สนับสนุนเผยแผ่ผลการวิจัยเกี่ยวกับคุณค่า เกี่ยวกับบทบาทการปกครองแบบธรรมวิชัยของ พระเจ้าอโศกมหาราชให้ได้เกิดประโยชน์ต่อไป

6. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิเคราะห์คุณค่าและประโยชน์การปกครองตามแบบธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศก มหาราช พบว่า มีเรื่องที่น่าสนใจที่ควรนำมาเป็นข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 พระเจ้าอโศกมหาราช พระองค์ถือได้ว่าเป็นผู้เผยแผ่ธรรมที่เข้าใจ ถึงความต้องการของ ผู้รับ เพราะพระองค์ทรงปฏิบัติด้วยตนเองและเห็นผลและปรารถนาดี พร้อมทั้งมีความอุทิศหาทำงาน ด้วยความใส่ใจ จึงทำให้พระองค์เป็นแบบอย่างในการปกครอง ตลอดจนทำให้การเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีประสิทธิภาพ ควรนำเอาเป็นแบบอย่างอันดีงามของพระองค์ มาเป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้เกิด ประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น

1.2 พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงปกครองแบบธรรมวิชัย พระองค์เป็นผู้ปกครอง เป็นนักบริหาร เป็นผู้นำที่มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นผู้มีความเสียสละ และพระองค์ทรงเป็นผู้เห็นประโยชน์ส่วนรวม เป็นสำคัญ จึงควรนำมาเป็นแบบอย่างสำหรับเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ให้ผู้ปกครอง ผู้นำขององค์กร ทุกระดับให้มีความเสียสละและเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ เหมือนดังเช่นพระเจ้าอโศกมหาราช

1.3 สนับสนุนเผยแผ่ผลการวิจัยเกี่ยวกับคุณค่า เกี่ยวกับบทบาทการปกครองแบบธรรมวิชัย ของพระเจ้าอโศกมหาราช ให้ได้เกิดประโยชน์ต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

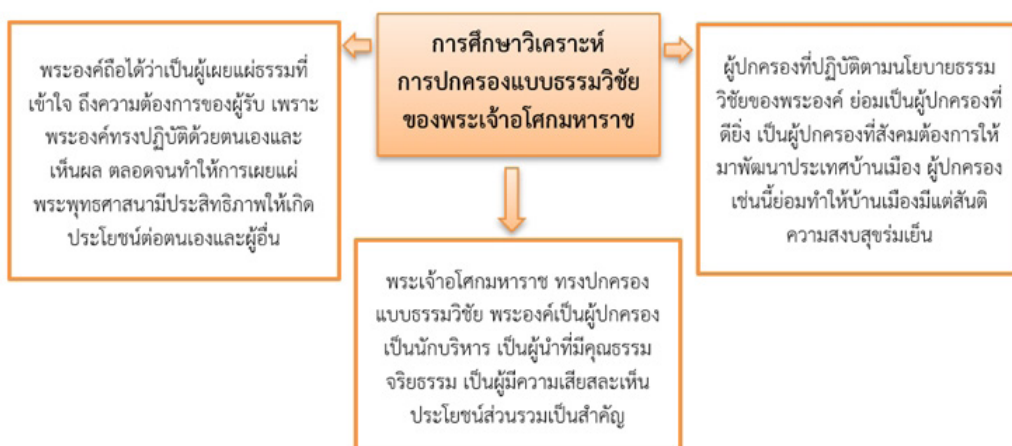
2.1 ศึกษาวิเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราช

2.2 ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระมหากษัตริย์ หรือผู้นำอื่นๆ ที่มีต่อการปกครองและต่อพระพุทธศาสนา

2.3 ศึกษาบทบาทการปกครองแบบธรรมราชาและหลักธรรมวิชัยในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระเจ้าอโศกมหาราช

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาคุณค่าและประโยชน์การปกครองตามแบบธรรมวิชัยของพระเจ้าอโศกมหาราช พบว่า พระเจ้าอโศกทรงยึดหลักการและวิธีการเผยแผ่ธรรมในการปกครอง ถือเป็นปรัชญาพื้นฐานที่เป็นองค์ประกอบของหลักการปกครองแบบธรรมวิชัย ในการปกครองบ้านเมือง และวิธีการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา คือ พระองค์ทรงเป็นผู้นำหลักธรรมไปเผยแผ่ในการปกครอง หมายถึง พระเจ้าอโศก ส่วนหลักธรรม หมายถึง การนำเอาหลักธรรมวิชัย ที่เป็นปรัชญาพื้นฐานในการแก้ปัญหาชีวิตที่พระเจ้าอโศกนำมาเผยแผ่สั่งสอนประชาชน หมายถึง ประชาชนทั่วไป ข้าราชการบริวาร พร้อมกันนี้พระองค์ยังได้ทรงอุปถัมภ์การทำดีสังคายนา และการส่งสมณะทูตไปประกาศพระศาสนา โดยเลือกพระสงฆ์ที่มีจริยวัตรงามในประกาศคำสอน พระองค์ปฏิบัติธรรมทรงเน้นเรื่องการให้ทานและเป่าหมายสำคัญของพระองค์ คือ การสอนธรรมการปฏิบัติธรรม และพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเป็นแบบอย่างอันดีงาม แสดงดังรูปภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้รับ

เอกสารอ้างอิง

- จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2539). *ปรัชญาประยุกต์-อินเดีย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เอช.เอ็น.กรุ๊ป.
- _____. (2539). *พระพุทธศาสนา สังคม และการเมือง*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: คอมแพคท์พริ้นท์.
- เช็ค ดิงซานชาลี. (2556). *สุดยอดสถานที่รำลึกถึงพระพุทธองค์ในอินเดีย-เนปาล*. นนทบุรี: พิพิธภัณฑ์.
- บริษัท พาโนรามา เวิลด์ไวด์ จำกัด. (2549). *ตามรอยพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: แพรว.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2552). *จารีกอศอก (ธรรมจักรบนเคียวสี่ลึงค์) รัฐศาสตร์แห่งธรรมาธิปไตย*.
สมุทรปราการ: ผลิตัณม์.
- _____. (2554). *การปฏิบัติธรรม ฉบับที่ 36*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระมหาวิมลชัยวิมุตติ (ว.วิมุตติ). (2561). *อโศกมหาราช ผู้สร้างแนวความคิดการเมืองใหม่*. เข้าถึงได้จาก
<http://www.vimuttayalaya.net/DharmaDaily.aspx?id=73&page=10>
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์ (ส. ศิวรักษ์). (2537). *ความเข้าใจในเรื่องพระเจ้าอโศก และอโศกาวทาน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศูนย์ไทย-ธิเบต.